

STRESZCZENIE

Praca doktorska podejmuje problematykę konkurencyjnej jurysdykcji karnej organów państw NATO: przyjmującego i wysyłającego wojska, w stosunku do żołnierzy tego drugiego państwa. Oś rozważań zawartych w niniejszej pracy stanowią postanowienia dotyczące jurysdykcji karnej określone w umowie między Państwami-Stronami Traktatu Północnoatlantyckiego dotyczącej statusu ich sił zbrojnych, sporządzonej w Londynie 19 czerwca 1951 r. (NATO SOFA). Głównym obszarem dociekań pracy jest etap postępowania przygotowawczego.

Powyższe zagadnienia jurysdykcji karnej nabrały w naszym kraju znaczenia, w związku ze wzrostem liczebności wojsk NATO na terytorium RP. Podążył za tym nieunikniony wzrost liczby odnotowywanych zachowań wypełniających znamiona czynów zabronionych.

Analiza sytuacji związanej z udziałem żołnierzy i pracowników wojsk sojuszniczych w incydentach kryminalnych ujawniła problemy interpretacyjne, dotyczące zarówno zakresu znaczeniowego pojęć występujących w NATO SOFA, jak i właściwego sposobu przełożenia postanowień tej umowy na konkretne działania organów ścigania, w reakcji na różnego typu czyny karalne popełniane w związku albo bez związku z wykonywaniem obowiązków służbowych. Wątpliwości dotyczące zakresu jurysdykcji obu państw wynikają m.in. ze znacznego poziomu ogólności postanowień porozumienia londyńskiego oraz nieostrego charakteru użytych w umowie terminów.

W dążeniu do rozwiązania powyższych problemów interpretacyjnych, obok metody dogmatyczno-prawnej wykorzystano również narzędzia badawcze z zakresu komparatystyki prawniczej i badań empirycznych. Opracowano kwestionariusz skierowany do wojskowych organów ścigania państw NATO, dotyczący zagadnień jurysdykcji karnej w stosunku do personelu wojsk sojuszniczych.

Zasadniczym celem badania, którego przebieg i wyniki zaprezentowano w niniejszej pracy, było określenie progu stosowalności postanowień art. VII NATO SOFA, wspólnego lub odmiennego, w praktyce organów poszczególnych państw NATO.

„Próg stosowalności” należy rozumieć jako odpowiednią ilość (i rodzaj) informacji niezbędną (a zarazem wystarczającą) – w świetle obowiązujących umów międzynarodowych i krajowej procedury karnej – do stwierdzenia przez właściwy organ państwa przyjmującego zaistnienia obowiązku ustąpienia organom państwa wysyłającego pierwszeństwa w sprawowaniu jurysdykcji karnej. Próg ten, w ujęciu praktycznym, wyznacza etap postępowania organów państwa przyjmującego, na którym powinno

nastąpić przekazanie materiałów postępowania karnego właściwym organom państwa wysyłającego.

W rozdziale pierwszym pracy przedstawiono strukturę przestępczości członków personelu wojsk sojusznicznych na terytorium RP, kluczowe pojęcia NATO SOFA, w oparciu o które w art. VII umowy określona jest jurysdykcja nad personelem sił zbrojnych państwa wysyłającego, rys historyczny dotyczący kształtowania się obecnego modelu jurysdykcji konkurencyjnej, jak również pozaprawne uwarunkowania interpretacji i stosowania postanowień art. VII porozumienia londyńskiego.

W rozdziale drugim zaprezentowano poszczególne aspekty jurysdykcji karnej, w tym zwłaszcza konkurencyjnej jurysdykcji wykonawczej, nad członkami personelu sił zbrojnych państwa wysyłającego, określone w aktach prawa międzynarodowego oraz w aktach prawa państwa przyjmującego na przykładzie Rzeczypospolitej Polskiej. Dokonano przeglądu kluczowych tez dotyczących powyższych zagadnień, zawartych w literaturze przedmiotu.

W rozdziale trzecim przedstawiono dopuszczalny, w świetle norm prawa międzynarodowego i krajowego, oraz uzasadniony ekonomiką procesową zakres realizacji jurysdykcji wykonawczej przez organy ścigania państwa przyjmującego i państwa wysyłającego, w wypadku podejrzenia popełnienia czynu zabronionego przez członka personelu sił zbrojnych państwa wysyłającego. Rozważono również różne warianty okoliczności popełnienia czynów zabronionych, istotne dla wyznaczania progu stosowalności postanowień art. VII NATO SOFA. Omówiono ponadto kwestie współpracy wojskowych organów państwa wysyłającego o charakterze policyjnym z organami państwa przyjmującego.

W rozdziale czwartym przedstawiono genezę, metodologię i zakres tematyczny kwestionariusza skierowanego do organów ścigania państw NATO. Następnie zaprezentowano przebieg badania i uzyskane odpowiedzi na pytania poszczególnych sekcji kwestionariusza. Pytania te dotyczyły w szczególności praktycznej interpretacji postanowień NATO SOFA, określających jurysdykcję karną na etapie postępowania przygotowawczego, jak również zakresów działania organów ścigania państw przyjmującego i wysyłającego. Na szczególną uwagę zasługują odpowiedzi na pytania sekcji trzeciej kwestionariusza, koncentrujące się na zagadnieniu progu stosowalności postanowień art. VII NATO SOFA w praktyce organów poszczególnych państw. W rozdziale tym przedstawiono również wyniki analizy uzyskanych odpowiedzi, a także wnioski dotyczące możliwości wykorzystania wyników badania.

Otrzymane od respondentów odpowiedzi, zgodnie z założeniami projektu, poszerzyły wiedzę na temat procedur państw NATO, a także ich możliwych oczekiwań

wobec organów sojusznika w toku prowadzenia postępowań karnych dotyczących czynów objętych jurysdykcją konkurencyjną. Ich analiza porównawcza prowadzi do ciekawych wniosków dotyczących różnorodnego umiejscowienia progu stosowalności postanowień art. VII NATO SOFA.

Na podstawie analizy otrzymanych odpowiedzi należy podkreślić podobieństwo procedur respondentów w wielu aspektach reakcji prawnokarnej na czyny zabronione żołnierzy państwa wysyłającego. Zbieżność powyższa jest oczywiście implikowana ograniczoną swobodą interpretacji postanowień art. VII NATO SOFA, które wiążą wszystkich respondentów, jak również obiektywnym dyktatem ekonomiki procesowej.

Należy jednak równocześnie zauważyć, że istnieją istotne różnice między respondentami, w szczególności dotyczące dopuszczalnego w praktyce zakresu czynności prowadzonych przez organy państwa wysyłającego na terytorium państwa przyjmującego.

W rozdziale piątym przedstawiono propozycję elastycznego algorytmu postępowania organów ścigania państw NATO. Algorytm ten uwzględnia stanowiska zaprezentowane w odpowiedziach na pytania kwestionariusza i wychodzi naprzeciw praktycznym potrzebom organów ścigania. Proponowane w nim warianty działania mieszczą się w zakresie dopuszczalnym przez postanowienia art. VII NATO SOFA, jak również zapewniają efektywną realizację celów postępowania karnego.

Należy podkreślić, iż zachodzi potrzeba prowadzenia dalszych badań dotyczących zagadnień jurysdykcji karnej w stosunku do członków personelu sił zbrojnych państw wysyłających, poszerzonych o stanowiska możliwie największej liczby państw. Następstwem takich badań może być dalszy rozwój uniwersalnych algorytmów postępowania sojusznicznych organów w reakcji na czyny zabronione. Pogłębianie znajomości procedur i praktyki jurysdykcyjnej partnerów w NATO jest niezbędne dla podnoszenia standardów współpracy organów państwa wysyłającego i przyjmującego oraz efektywnego szkolenia personelu przed przystąpieniem do realizacji zadań służbowych na terytorium państwa sojuszniczego. Tego rodzaju projekty mogą również stymulować proces ujednoczania podejścia interpretacyjnego do artykułu VII NATO SOFA „starych” i „nowych” państw NATO.

Słowa kluczowe: NATO SOFA, wojska obce, jurysdykcja karna, Żandarmeria Wojskowa.